

kého „uvažovania o literatúre“, hoci jedinečnú a záväznú metódu už dnes asi nikto nehľadá. Ako však autor v úplnom závere naznačuje, adekvátnym pokusom je pravdepodobne súboj „literárneho znalca“ so samým sebou.

S takýmito argumentačne výraznými a dôkladne formulovanými vyjadreniami by sme mohli celkom pokojne súhlasiť. Ocenili by sme trpezlivosť a minucióznosť jednotlivých postrehov a detailov, ktoré si autor na rozdiel od ostatných všíma a hľadá im miesto v škále vlastných argumentov. Sú totiž prejavom jeho presných pojmov a úvah. Pri takýchto razantnejších vyjadreniach však vzniká riziko jednostrannosti a omylu, čo si Pavel Janoušek celkom určite uvedomuje. Z tohto dôvodu relativizuje, miestami implicitne provokuje, hyperbolizuje a sekundárne mystifikuje, čo jednotlivým kapitolám dodáva na zaujímavosti, no zároveň otvorene manipuluje s aspektom teoretickej závažnosti, čo je v kontexte celého jeho uvažovania trochu škoda. Autor sa však celkom určite nezahráva s vlastnou pokorou „literárneho znalca“, aj z tohto dôvodu vnímam jeho knihu ako kvalitnú a podnetnú.

Karol Csiba

Mgr. Karol Csiba, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: csiba0@gmail.com

GÁFRIK, Róbert: OD VÝZNAMU K EMÓCIÁM. ÚVAHA O PRÍNOSÉ SANSKRITSKEJ LITERÁRNEJ TEÓRIE DO DISKURZU ZÁPADNEJ LITERÁRNEJ VEDY. Trnava : TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2012. 116 s.

Róbert Gáfrik, germanista a komparatista, ktorý sa vo svojich výskumných aktivitách so značným zaujatím obracia k Východu, k indickej kultúrnej a literárnej tradícii, vo svojej v poradí druhej samostatnej monografii *Od významu k emóciám* (v roku 2009 knižne publikoval prácu s titulom *Hra s cudzou kultúrou* a podtitulom *K recepcii staroindických látok a motívov v nemeckej literatúre*) uvažuje o prínose sanskritskej literárnej teórie do diskurzu západnej literárnej vedy. Hneď na úvod je dôležité podotknúť, že to v kontextoch domácej vedecko-výskumnej činnosti (a možno nielen tej) môžeme považovať za rozhodne zásluhný akt, pretože, pokiaľ viem, Róbert Gáfrik je v tomto smere na Slovensku pionierom.

Svoju knižnú úvahu (tento výraz je súčasťou podtitulu publikácie) o, podľa môjho názoru, zatiaľ stále azda viac potenciálnom ako faktickom dialógu okcidentálnej a orientálnej literárnej vedy otvára autor rozsahovo najkratšou kapitolou Namiesto úvodu... Li-

terárna veda v globálnom svete. Tá nepredstavuje konvenčnú prefáciu, v ktorej by bol čitateľ explicitne „uvedený do knihy“ – to napokon asi naznačujú aj slová „namiesto úvodu“ –, ide skôr o regulárnu, hoci introdukčnú štúdiu, ktorej mottom je – prirodzene, aj v intenciaciach tejto povahy – príznačný výrok Hansa-Georga Gadamera o „iných cestách“.

Prvé Gáfrikove reflexie sa tu týkajú na prvý pohľad možno triviálnych, ale v zásade fundamentálnych záležitostí, pričom stredobodom jeho vstupného uvažovania je otázka, čo je literatúra. Následne prechádza k pojmu svetovej literatúry (odkazuje na Goetheho opodstatnené a celkom logické chápanie problému, ktoré malo exponovať otázku nadnárodnosti, nie kanonickosti), aby sa napokon v mene toho, čo ho ťažiskovo zaujíma, teda stretnutia a dialógu, pozastavil pri multikulturalizme, ktorý, ako píše, „*nám vo vzťahu k literatúre umožňuje klásť aj nasledujúce* (a vonkoncom nie nezaujímavé – doplnil M. B.) *otázky: Je súčasná literárna teória uspokojujúca v prípade všetkých diel svetovej literatúry? Môže idea multikulturalizmu alebo kultúrneho relativizmu prispieť k novému poznaniu v literárnej teórii? Môže slúžiť ako korektív súčasnému status quo v literárnej teórii?*“ (s. 10). V istom predstihu môžem tvrdiť, že sa na tieto otázky snaží odpovedať Gáfrikova kniha ako celok. To, čo sa v texte uvádza v spojitosti so západnou recepciou Gítágóvindy, sanskritského cyklu básní z 12. storočia, potom povahu oných odpovedí synekdochicky naznačuje. Povedané zjednodušene na literatúru (obzvlášť nezápadnú) sa dá (niekedy to je dokonca potrebné) pozeráť aj inak ako „západniarskymi“ literárnoteoretickými, resp. literárnokritickými očami. Presne v tejto intencii autor heslovite prevedie čitateľa literárnou teóriou z prostredia Indie, Číny, Japonska a arabského sveta, aby mohol skonštatovať, že „*najstaršie a najsystematickejšie úvahy o literatúre však možno nájsť v Indii*“ (s. 12).

V závere prvej kapitoly Gáfrík deklaruje potrebu predefinovať pojmy literatúra a svetová literatúra, spolu s Earlom Minerom sa dotýka témy vzniku interkultúrnej literárnej teórie. V ďalšej časti knihy predkladá čitateľom komentár a do určitej miery i recepcný návod k jeho publikácii: „*Pre literárnu teóriu je syntéza bezprostredne najzaujímavejšia. Táto kniha je pokusom v tomto smere. Neusiluje sa však dospieť k teoretickej syntéze. Jej zámer je oveľa skromnejší. Nadväzujúc na to, čo sa urobilo v posledných desaťročiach v komparatívnej poetike, usiluje sa preskúmať perspektívy prínosu sanskritskej literárnej teórie do diskurzu západnej literárnej vedy. K želanej syntéze nemôže dôjsť bez preskúmania určitých styčných bodov. Cieľom tejto knihy je preto identifikovať a zhodnotiť tieto priesečníky*“ (s. 13).

Autorovmu faktickému premýšľaniu o avizovaných styčných bodoch (alebo, ak chceme, priesečníkoch) však ponajprv predchádzajú dve kapitoly: Kultúrohistorické prolegomena: Odpoveď Wilhelma Halbfassa na kritiku orientalizmu Edwarda Saida a Myslenie o literatúre v Indii. Kým v prvej uvedenej kapitole sleduje Gáfrík takmer priamo opozitné pozície amerického literárneho vedca palestínskeho pôvodu E. Saida (konfrontačno-kritické zhodnocovanie orientalizmu zvonka) a nemeckého indológa W. Halbfassa (medzi Západom a Východom obojstranne – recipročne – orientovaný príspevok ku komparatívnej filozofii), a teda ich rozdielne prístupy k problematike štúdia Orientu, pričom sa zdá, že azda aj kvôli záujmu o rámec dialógu je mu bližší Halbfass, v druhej kapitole robí čitateľovi sprievodcu už rovno tam, kde sa podľa charakteru celej

časti textu pohybuje pravdepodobne najradšej – v priestoroch indickej kultúry, literatúry a literárnej teórie. Gáfrikov výklad je tu informačne mimoriadne nasýtený (hoci zase nijako obzvlášť vyčerpávajúci) a voči čitateľovi akosi „zhovievavý“. Zbytočné opakovanie elementárnosti o tom, že slovo literatúra pochádza z latinského littera (s. 8 a potom s. 31), preto aj v tomto kontexte vnímam viac ako výraz autorovej snahy o jasnosť explikácie okcidentálno-orientálnych relácií, resp. súradníc indického uvažovania o literatúre, než ako nedostatok. Ako „odchovanca“ metodológie recepcnej estetiky Nitrianskej školy ma v tejto časti monografie zaujala predovšetkým teória rasy (Gáfrikovými slovami – pôžitku vytvoreného „vychutnávaním“ literatúry), ktorú autor na niekoľkých záverečných stranách čitateľovi približuje.

Ďalšie tri kapitoly knihy sú potom, ako som už skôr avizoval, venované niekoľkým styčným bodom západného a východného myslenia. Čitateľ sleduje postupné usúvzťažňovanie sanskritskej literárnej teórie s komparatívnou poetikou, resp. pojmu svetovej literatúry a kognitívnu literárnu vedu. Zatiaľ čo v prvých dvoch častiach dominuje ťažiskovo observácia a reflexia prác a vedecko-výskumných aktivít jednej osobnosti (najprv koncepcia komparatívnej poetiky – interkultúrnej teórie literatúry – Earla Minera, následne pozícia pojmu svetovej literatúry v teórii medziliterárnosti Dionýza Ďurišina), v záverečnej stati sa v duchu incipientného tvrdenia, že „[u]menie a literatúra súvisia s emóciami“ (s. 80) Gáfrik presúva do priestoru, v ktorom sa literárna veda stretáva s kognitívnu psychológiou, neurovedou a antropológiou, pričom objasňuje názory hneď niekoľkých teoretikov – Reuvena Tsuru, Keitha Oatleyho, Patricka Hogana, Jenefer Robinsonovej, David S. Mialla a Michaela Burka.

To, že sa Gáfrik vo svojej monografii v mojich očiach prezentuje ako popularizátor a do určitej miery aj praktik dialógu, nedokazuje len centrálna téma knihy, ale priamo aj repliky typu: „*Hoci v žiadnom prípade nemožno ignorovať výskum emócií, ak chcem hovoriť o emóciách, literárna veda by sa mala usilovať skôr o dialóg s ním než o prijatie nejakej ucelenej teórie emócií zvonka*“ (s. 93), alebo: „*Používanie nezápadnej terminológie nemusí byť nevyhnutné len pre pochopenie nezápadnej literatúry, ale nazdávam sa, že v niektorých prípadoch môže byť produktívne aj pre pochopenie západných literatúr*“ (s. 95). Presne v tomto duchu autor finalizuje svoju úvahu o prínose sanskritskej literárnej teórie do diskurzu západnej literárnej vedy, a to vetou: „*Zatiaľ čo je pravdepodobné, že niektoré aspekty sanskritskej literárnej teórie sú špecifické pre danú kultúru, niektoré jej prvky môžu byť univerzálne a viesť k možnosti vytvoriť transkultúrny prístup k literatúre*“ (s. 99).

Monografia *Od významu k emóciám* je celkom určite prínosným publikačným výstupom a zaujímavou lektúrou, a to aj napriek tomu, že jej rozsah je pomerne komorný – samotný text bez obligátnych „doplnkov“ pokrýva plochu ani nie sto strán. Ako takú ju vystihujú – de facto v pozitívnom i o čosi negatívnejšom zmysle – tak trochu fráзовité formulácie „uvedenie do problému“ či „zhrnutie diskusií medzi Východom a Západom“, ktoré sa v rámci posudzovateľských ohlasov objavujú na zadnej strane prebalu. Zvolenej téme by totiž podstatne väčší priestor (možno venovaný okrem iného práci s prameňmi, analýze textov či hĺbkovejšiemu prieniku do problémov, ktoré nateraz zostali iba „načrtnuté“) určite svedčal.

Na záver chcem poznamenať, že mi je mimoriadne sympatická Gáfrikova skromnosť (a takisto pokora a schopnosť sebareflexie): „*Môj pohľad však v súčasnosti ďalej nesiahá, a preto ponúkam túto knihu odbornej verejnosti s nádejou, že jej myšlienky podnietia k ďalšiemu uvažovaniu*“ (s. 16), „*Ani mojím zámerom nie je hľadať chyby v Saidovej argumentácii alebo overovať fakty, keďže to už urobili mnohí predom mnou a oveľa lepšie, ako by som to dokázal ja*“ (s. 20). Možno sa mýlim, ale nie je viac ako pravdepodobné, že so svojimi znalosťami, ktoré v knihe potvrdzuje napríklad aj rozsiahla bibliografia, a práve s takýmto prístupom má Róbert Gáfrík všetky predpoklady, aby perspektívne participoval na úspešnom a plodnom dialógu?

Martin Boszorád

Mgr. Martin Boszorád, PhD.
Katedra nemeckého jazyka a literatúry
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Priemyselná 4
P.O. BOX 9
918 43 Trnava
SR
e-mail: martin.boszorad@truni.sk